

Az életrajzíró

Alessandro Baricco: Mr. Gwyn
Helikon, 230 oldal, 2490 forint
Alessandro Baricco: Háromszor hajnalban
Helikon, 98 oldal, 2490 forint

Jasper Gwyn negyvenhárom éves, divatos és sikeres író egy cikket juttat el a Guardian szerkesztőségébe. Ebben az írásban ötvenkét pontban sorolja fel, mit nem tesz soha többé. Lényegében azt közli, hogy a jövőben tisztán, mindenféle hátsó gondolat és társadalmi kényszer nélkül él majd, végül kijelenti: nem fog több könyvet írni. Úgy érzi, ezzel a nyilvánosság elé tárt, ilyenformán a visszautakat lezáró (mert számon kérhető) ígérethalmazzal a teljes szabadságát nyeri vissza, és felszabadul az alkotás kínzó terhe alól is.

Jasper Gwyn tehát morzsolni kezdi a leírt szavak nélküli mindennapokat, de kiderül, igazi íróember számára korántsem olyan egyszerű ez. Előbb csak gyors jegyzeteket készít, majd véletlenül betéved egy képzőművészeti tárlatra, amelyen az ott látható alkotások hatására megszületik a fejében a nagy ötlet: portrékat fog – írni. Nem festeni, rajzolni vagy fotografálni – írni. Nem színesfénygyűjtő lesz, de nem is író, hanem valami ezeken túlemelkedő szakmunkás, ahogy ő fogalmaz: másoló.

Műtermet (egykori szerelőműhely) bérel, nagy műgonddal kócos, tervezetten lepukkant és csaknem üres, világvégi teret alakít ki benne. Zeneszerző ismerősétől semmihez sem hasonlító folyamatzenét rendel, egy idős, villanykörte-készítő mestertől pedig olyan izzókat, amelyeknek harminckét napig kell működniük, hogy aztán a harmincketedik nap környékén véletlenszerű sorrendben égjenek ki, véget vetve a már-már mágikus ceremóniának. Az égőknek nemcsak rendeltetésük és az élettartamuk különös, de a fényük is, és a regényt ettől kezdve ez a furcsa, titokzatos fény világítja be, teszi a történéseit sejtelmesen idézőjelbe, sodorja a látható és a láthatatlan, a tényszerű és a kizárólag lelki folyamatok segítségével letapogatható dolgok határmezsgyéjén.

Jasper Gwyn a mezítelen alanyok javarészt néma szemlélésével töltött, harminckét napig tartó portrékészítés közben a nem létező időt, a valóságos portréalanyt, és a kettő „összecszeérése” kapcsán előbukkanó szavakat próbálja meg tapintatos és nagyon pontos egységbe fogalmazni, új minőségbe rendezni. A folyamat végén aztán elkészülnek a néhány oldalas portrék, amelyek nem valamiféle emberi műleírások, hanem történetek. „Mi nem szereplők, hanem történetek vagyunk”, összegez a végén a másoló, és alighanem igaza van: a lét sokkal összetettebb halmazállapot, mint gondolnánk.

Baricco – miként a Selyem, a Tengeróceán című vagy több sikerkönyvében – ezúttal is nagy műgonddal dolgozik. A recept látszólag egyszerű: az író titokzatos körülmények közé helyezett, nehezen megragadható, az élet lényegének mélyére igyekvő, rejtelmes célt maguk elé tűző furcsa szereplők történeteivel mesél azokról a kicsi lelki folyamatokról, amelyekkel, ha mint fentebb írtuk, értelmezni nem is, de legalább hitelesíteni, lepecsételni lehet az életet. Egyszerű, olvasmányos, mégis láttató, elgondolkodtató, érzékeny, olykor egyenesen zavarba ejtő és szép szövegben gyönyörű mondatok olvashatók. Például arról, hogy Jasper Gwyn azért választott ki bizonyos villanykörtétípust, mert annak darabjai „mintha csillárról megszökni készülő könnycseppek volnának”. Vagy: „A halál csak az öregségnek egy nagyon konkrét formája”. És effélék.

Alessandro Baricco FOTÓ: REUTERS – JAIRO CASTILLA

Alessandro Baricco alighanem saját, az írásművészet iránti odaadását, precizitását, az írással, az étellel kapcsolatos kétségeit fogalmazza meg ebben a könyvben, és ez a bizonytalanság akkor is érthető volna, ha az ő élete csupa izzó sikerből állna, de ráadásul ez nincs is így: megannyi fantasztikus regény mellett írt viszonylag csekély figyelemre méltatott színpadi darabot, rendezett kevésbé sikeres filmet is. Mindezek ellenére kultuszfigura lett, és nemcsak azért, mert kitűnően ír, hanem azért is, mert valamennyi íráson kívüli tevékenysége is a papírra vetett fontos gondolatok tiszteltéről tanúskodik. Afféle magáníróiskolát vezet Torinóban, ahol egy kétéves képzés során a hallgatókat nem csak írásra oktatja, megtanítja őket olvasni, meghallani, észrevenni, és a bennük pihenő történeteket a felszínre hozni. Talán még ma is megvan az a könyvesboltja Torino központjában, amelyben (bár változó összetételben) mindig pontosan huszonnyolcféle (neki különösen tetsző) művet lehet kapni. Úgy véli: éppen ennyiféle könyvvel lehet becsületesen foglalkozni. A köteteket fordítók, írók, kritikusok ajánl-

ják hangfelvételtől vagy személyesen három percben, eladók hoszszabban; a bolt viták, beszélgetések helyszíne is.

Baricco amúgy nem tesz mást, csupán jatszík. Szöveggel, a szövegek zeneiségével, értelmezési finomságaival, a képzelet végtelenségével. Ezt bizonyítja a Mr. Gwynnel azonos időben megjelent vékony kötete, a Háromszor hajnalban is. Ez a könyv a Mr. Gwynben csupán a regény egyik sorsfordító kelléke volt, elképzelt mű, de Baricco úgy gondolta, miért ne írhatná meg, miért ne születhetne meg a valóságban is. Három mesteri novella, három jól kihegyezett, meglepő fordulattal záródó, finoman épülő párbeszéd. Valamennyi éppoly titokzatos és fátyolos, mint a regény (Mr. Gwyn), amelyből vétegett. Mégsem csupán kiegészítés, egy óriási, zárójelbe tett mondathalmaz, hanem önálló, szép szöveg.

A lét sokkal összetettebb halmazállapot, mint gondolnánk, írtuk fentebb. Összetettebb és szétszálazva jószerével értelmezhetetlen.

Egyébiránt összetettségében vizsgálva is az.

Trencsényi Zoltán

Tengerbe merített lélek

Pál Dániel Levente: Hogy éltünk, nem hiába
Fiatal Írók Szövetsége, 64 oldal, 1500 forint

A totális emlékezet tárházában, ha lenne ilyen, valamennyi rejtekező, illetve felszínre törő hagyománynak és műnek helyet kellene kapnia. Nem hiányozhatna belőle semmi, ami egyszer, valaha elhangzott, leíratott. Ha valaki mégis úgy gondolná, hogy merőben újat akar, először át kellene néznie, lapoznia az egymásra torlódott múltakat ebben a textusszöttesten. De tudható, hogy egyetlen pillantás nem tudja átfogni az eddig eltelt időt, csak kis részletek kerülhetnek a szemlélődő látóterébe. Így előfordulhat, hogy már egyszer eszébe jutott valakinek, amit ötletként, felfedezett dologként napjainkban szűz újdonság gyanánt használnak föl. Ez nem plágium, hanem úgymond: a jelentés eljövetele, a működésben levő megértés, *Maurice Blanchot* szavaival. Ezért állhat szilárdan az a költészet, amelyen átüt több stílus vízjele, s a befogadó örömmel konstataálhatja, hogy nem zsákutcába vezették, hanem több be- és kijárata van a szövegnek. Ahová azután tetszés szerint közelíthet, és utazhat tovább az ol-

vasó a szabad (és kompatibilis) vegyértékekhez. *Pál Dániel Levente* ilyen utalásokkal dolgozó szövegközi szerző, aki hasonlóan első két verseskötetéhez (Sortűz a körkörös éjszakára, Ügyvezető költő a 21. században) ebben a harmadikban ugyancsak jelzi, hogy ismeri és használja a bejáratott megszólalási paneleket, de köszöni szépen, a saját útját kívánja járni. Van benne új érzékenység, ironikus komolyság, neoavantgárd gesztus, mégsem egyértelműen klasszifikálható. Ez a szerencsége.

A könyv nyitóverse a Szerelmes vers. „Hányszor lehetett, hogy vonásaid kerestem, ismeretlen, kerestem alföldi felhők bondoraiban? Első merevedésem is – talán négy, talán öt évesen, így igaz, miattad lehetett, szerelmemes.” *Radnóti Sándor* írta valahol *Vajda Mihállyal* kapcsolatban, hogy a nagy műnek „a megmaradó távolság ellenére kifejtett elementáris hatásában látja a művészet modern létmódját.” Igen. Ez működik itt. Minden más kevesebb ennél. És a heideggeri mondat, mely szerint a nyelv a lét háza, szintén maxima, ami a jó vers kapcsán rögtön realitássá nemesül, mint a távolságtartás

Milyen a páli líra? Lüktet a szövegter és kontextusa. Speciális szemszögből nézi a dolgokat, sok más, speciális szemszög celofánján keresztül. A nyelv retorikus beszélgetése helyett érzékeny-tartózkodó tárgyilagossággal közelít tárgyhához, amit az időről időre a valóságot átszínező érces és határozott vonakodás szakít meg, aggály és szkepszis. *Báthori Csaba* egy másik szerző kapcsán elmelkedve írja a mai beszédmódok állapotáról, hogy „az utóbbi idő magyar költészetének egyik szembeöt-

lő jegye, hogy szinte két fősorban váj medret: bizonyos életművekben erősödik a formabúvárszeti teljesítmény, de nyugtalanítóan késik a tartalmi elmélyedés, más irányban pedig több komoly – hovatovább lelkiismereti önvizsgálatból táplálkozó – korpusz jött létre, igaz, kezdetlegesen tűnő kézművességi külalakban. Egyrészt bámulatos, egy *Kosztolányi Dezso* mesterségbeli rangján álló mutatóványok gerjednek, másrészt viszont irodalmunk formai vaskorára emlékeztető, mégis megrázó darabok jönnek létre.” Mennyire igaz? Nagyon. Pál Dániel Levente mind a két típust bármikor gond nélkül, jó szinten hozza. Ezért is figyelmet érdemel különös, egyéni hangja. S egy idézet a kötet legmeggyőzőbb verséből: „Csak egy fa bírt dacolni, életben maradni, csillámló pajzs vette körül, törte az átkot, a fényt, azon semmi áthatolni nem tudott, gyantakór vette körül, háromrétegű, varázslat, mint a csóké, búbáj, mely nem a földbe verte gyökerét, hanem minden halandóba, akinek szeme volt látni egyszer is, ahogy belém is azon a télen, mikor a hideg futkosott száraz ágaim között, és evett a jég, zúzmara viselt hadat örökzöld magányom lidérces éjszakáin ellenem, akkor éreztem először, és azóta napra nap minden áldott és átkozott percben, hogy gyökerei lassan benövik lelkem.” (Lélekfa-lélek)

A vers olykor olyan, mint a dúdolgatás, a fogalmi gondolkodást kikerülve jut el egy fontos igazsághoz. Mert ha így jár el, nem korlátozza szűkös tudása.

Kántor Zsolt

KRIMI

SCOTT TUROW: ÁRTATLAN
Az Ártatlanságra ítélve című regényt műfajteremtőként szokás emlegetni, ha jogi krimiről beszélünk. Tegyük hozzá, okkal. A könyv ugyanis úgy teremtettszánert, hogy egyazon pillanatban szét is feszítette a saját kerekeit – Turow tűpontos megfigyelései, jellemábrázolása és költőisége a szépirodalom felé mozdították el a művet. Több mint két évtized elteltével Turow megírta Rusty Sabich történetének folytatását. Míg az Ártatlanságra ítélve egy kiváló első könyv volt, az Ártatlanság már egy érett író műve. Turow képes volt átlépni saját – amúgy sem kicsi – árnyékán. A regény maga mégis azt bizonyítja, hogy nem léphetünk kétszer ugyanabba a folyóba. Az Ártatlanság olyan, mint a pókerben az all in. És ne legyenek kétségeink, Turow nem blöfföl. Tényleg nála van a royal flush. (*Agave Könyvek, 502 oldal, 3280 Ft*)

LOTTE & SOREN HAMMER: ELVETEMÜLTEK
Északon láthatóan jól működnek a szerzőpárosok, legyen elég Hjorth & Rosenfeldt Ingovány vagy Hellström & Roslund Három másodperc című közelmúltbéli regényére gondolnunk. A nyerő páros ezúttal nem Svédországból, hanem Dániából érkezik. Az Elvetemültek kiemelkedik az egyre szűrkebb és egyre terebélyesebb skandináv átlagból. Ugyanakkor az első vonalat – melynek kiváló példája a fent említett Ingovány – nem éri el. Pedig nem sok hiányzik. Az Elvetemültek cselekménye jól felépített, az alakok élnek, összességében azonban egy kicsit túlbeszélts és terjengős a könyv, ami a feszültség rovására megy. A regény egyébiránt szépen és átgondoltan festi le a bíraskodás és önbíráskodás, valamint a kivégzés és a gyilkosság közötti – sokszor álságos – szellemi határvidéket. Számot tarthat a figyelmünkre. (*Animus Kiadó, 400 oldal, 3590 Ft*)

SZTANÓ LÁSZLÓ: SÖTÉT HAJNAL
Több okból is okunk van az örömrre. A Sötét hajnal figyelemre méltó debütálás. Nyelvileg jólformált, alapos – érezni, hogy munka van benne. Külön kiemelendő, hogy a magyar krimi szűkségyszerűen tűnő multbaforulása közepette, végre elkészült az első – komolyan vehető – „jelen idejű” hazai bűnregény. A vállalkozás nem veszélyes nélkül való, és Sztanó László tehetségét, illetve arányérzékét dicséri, hogy a regény jól veszi az akadályokat; nem szalad bele a „főlőslegesbe”, sem a „megmagyarázhatatlanba”. A talmi és tünelény, túlzó és mindenáron való aktualizálás buktatóját is sikerül elkerülnie. Sztanónak kivételes érzéke van a hangulat- és helyzetleírások terén. Ha pusztán a teremtettszféra alapján kéne megítélni könyvét, kétségkívül kiváló minősítést kapna. Egy-egy leírásában lehengerlő sötét líraiság sűrűsödik. Sokszor azonban nem érzi, hol lesz „sok” egy helyzet; hol csordul túl egy útleírás, hol válik már-már parodisztikussá egy – az ismétlések révén hangsúlyosnak szánt – párbeszéd. A magyar krimi falának az elmúlt évtizedben sokan nekirohantak már – fejjel. Sztanó Lászlónál más a helyzet. A fal ugyan nem dőlt le, de sikerült lyukat ütnie rajta. Úgy is mondhatnánk, most már van kilátásunk. (*Athenaeum Kiadó, 392 oldal, 3490 Ft*)

Babiczky Tibor